

Edit

Commissio Scientiarum Facultatis Scientiarum Politicarum et Iuridicarum
Universitatis Szegediensis

ATTILA BADO, ELEMÉR BALOGH, LAJOS BESENYEI, LÁSZLÓ BLAZOVICH,
LÁSZLÓ BLUTMAN, PÁL BOVOS, LÁSZLÓ BODNÁR, JÓZSEF HAJDÚ,
JÁNOS HERCZEG, MÁRIA HOMOKI-NAGY, ÉVA JAKAB, ZOLTÁN JÓZSA,
KRISZTINA KARSAI, TAMÁS KATONA, PÉTER KOVÁCS, JÁNOS MARTONYI,
IMRE MOLNÁR, CSONGOR ISTVÁN NAGY, FERENC NAGY, ZSOLT NAGY,
PÉTER PACZOLAY, BELA POKOL, JÓZSEF RUSZOLY, IMRE SZABÓ,
JUDIT TÓTH, LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
MÁRIA HOMOKI-NAGY

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkesztőbizottság

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BADO ATTILA, BALOGH ELEMÉR, BESENYEI LAJOS, BLAZOVICH LÁSZLÓ,
BLUTMAN LÁSZLÓ, BOVOS PÁL, BODNÁR LÁSZLÓ, HAJDÚ JÓZSEF,
HERCZEG JÁNOS, HOMOKI-NAGY MÁRIA, JAKAB ÉVA, JÓZSA ZOLTÁN,
KARSAI KRISZTINA, KATONA TAMÁS, KOVÁCS PÉTER, MARTONYI JÁNOS,
MOLNÁR IMRE, NAGY CSONGOR ISTVÁN, NAGY FERENC, NAGY ZSOLT,
PACZOLAY PÉTER, POKOL BELA, RUSZOLY JÓZSEF, SZABÓ IMRE,
TÓTH JUDIT, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Főszerkesztő
HOMOKI-NAGY MÁRIA

Műszaki szerkesztő
MARVANÉK JUDIT

Felölös kiadó: HAJDÚ JÓZSEF dékán

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISBN 978-963-306-236-4

ISSN 0324-6523 Acta Univ.

Egy jelenség jogi alakváltozásai: a párbaj útja a bizonyítási eszköztől a büncselekményig¹

Egy születésnap iünnepi kötetben szereplő rövid tanulmány kihagyhatatlan eleme annak indokolása, hogy a szerzőt milyen kapcsolat fűzi az ünnepelehez, illetve az életmü mely részéhez kapcsolódik a közölt szöveg. Jelen esetben mindkét „kötelezettség” teljesíthető annak a megállapításával, hogy Blazovich László egyházjog-történeti és perjogtörténeti kurzusát látogatva ismerkedhetett meg mélyebben egy szegedi joghallgató a 90-es években a középkori bizonyítási eszközökkel, így a bajvívással is. A továbbbáskodáshoz kapcsolódó párbajról lesz szó, hanem annak büncselekménye nyilvánításáról a 18-19. századi magyar büntetőjogban.

I. Szabályozási rendszerek

Az egyes büncselekmények jogtörténeti vizsgálata két szempontból történhet: az adott tényállásnak az egész „fejezetben” elfoglalt helyét, másrészt a büncselekmény tényállásait kell elemezni. Előbbi célja annak bemutatása, hogy az adott jogforrás (kodifikációs termékek) vagy büntetőjogi szakiro rendszertani szempontból hol, vagyis milyen büncselekmények között helyez el ezt a cselekményt. Ennek áttekintése megfelelő alapot ad a vizsgált büncselekmény jogi tárgyainak meghatározásához és az esetleges elhatárolási szempontok azonosításához. A felhasznált források eltérő jellege alapján három csoportot célszerű tárgyalni a párbajra vonatkozóan: (1) hatalyosuló jogforrások (törvények, rendeletek és a szokásjogi úton alkalmazott Praxis Criminalis), a (2) kodifikációs fo-

¹ A tanulmány alapját jelentő kutatást az OTKA PD 78211 ny. számú „Élet és testi épség elleni büncselekmények a 19. század első felében” (2009-2012) projekt tette lehetővé, a feldolgozás a Bolyai János Kutatási Osztónál támogatásával készült.
² PESTY FRIGYES: *A perdöntő bajvívások története Magyarországon*. Pest, 1867. (Pesty 1867); HAJNIK IMRE: *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. Budapest, 1899. (Hajnik 1899), 259-276. pp.; BÓNIS GYÖRGY: *A korai és a fejlett feudális korok alatt*. Budapest, 1996. (Bónis 1996), 60-62. pp.; POMOGYI LÁSZLÓ: *Magyar alkormány- és jogtörténeti kézikönyvtár*. Budapest, 2008. 488. p.
 György-Degré Alajos-Varga Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. Zalaegerszeg, 1996. 11-81. pp. (Bónis 1996).

lyamat eredményei (tervezetek, javaslatok), valamint (3) kézikönyvek és kéziratok előadásjegyzetek.³

I.1. Jogforrások

A magyar jogforrási rendszer és a büntetőjog fejletlensége miatt kódex hiányában a szokásjog uralja ezt a jogágot is, az írott jogi jogforrások csak másodlagos szerepet játszanak, azonban a büntetőjogi gondolkodás megértéséhez fontos a megismerésük. Az írott jogi jogforrásokhoz pozícionálva alakul ugyanis a késő rendi szokásjog, a törvények és rendeletek szabályait a szokásjog beépíti a saját rendszerébe, vagy elteríti. A bírósági gyakorlat hivatkozik a törvényekre, de ennek ellenére nem biztos, hogy ténylegesen azok alapján hoznak ítéletet, a 19. század harmadik és negyvenes éveiben a bírói gyakorlatban előfordul az is, hogy egy-egy törvényt korszerűtlennek minősítve eltérő – enyhébb – büntetést alkalmaznak.

A magyar törvényekben 1848 előtt a parbasz csak két alkalommal szerepel, Hunyadi Mátyás 1486:18. törvénycíkje és II. Ulászló 1492:37. törvénycíkje tilja meg alkalmaszást a lehetséges családok és az egyéb bizonyítási eszközök elterjedése miatt.⁴ Ezeket a rendelkezéseket a 18-19. századi büntetőjogi irodalom hivatkozta is.⁵ A hazai törvényi szintű szabályozásban azonban nem merül fel büncselekményként 1848 előtt.

A Praxis Criminalis a II. részben a hűtlenség után, a nemi büncselekmények előtt a LXII–LXXXII. cikkben szabályozza az élet és testi épség elleni cselekményeket, azonban a parbasz büncselekményé minősítésének nyomát sem találjuk. Egyetlen halvány utalás az enyhítő körülmények között szereplő elviselhetetlen mecsokolódás miatti jogos harag lehet.⁶

Az első a teljes büntető anyagi jogot átfogó jogforrás Magyarországon II. József büntető törvénykönyve, amely szakít a 18. századi hagyományokkal, a kodifikáció ko-

³ Az élet és testi épség elleni cselekmények szabályozási rendszeréről: BATÓ SZILVIA: *Mert az Ordög velem volt. Eltérő büncselekmények a 19. század első felében*. Budapest, 2012. (BATÓ 2012), 59–115. pp.

⁴ *Magyar Törvénytar 1000–1526. évi törvénycíkkék*. Szerk.: Márkus Dezső, Budapest, 1899, 420–423. pp., 504–505. pp.; PESTY 1867, 172–173. pp., 176. p.; HAJNIK 1899, 275. p.; BÖNIS 1996, 62. p.; BÉLI GÁBOR: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog*. Budapest–Pécs, 2009, 275. p.; *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntetésekről és vétségéről (1878:5. tcz.) és teljes anyaggyűjteménye II*. Szerk.: Löw Tóbiás, Budapest, 1880. (Reprint 2005), 504. p.

⁵ A kéziratok forrásoknál a vezetéknev, az évszám, az eredeti lapszám, a leszámozás és az eredeti szövegtagolás rövidítése szerepel az első hivatkozásban. A 18–19. századi szerzők marószámmal vagy egyéb számmal és rövidítésekkel bonfaják meg a szöveget, ezek az igen változatos jelölések a hivatkozott oldalszám után zárójelben szerepelnek. [KÖVY SÁNDOR]: *Observationes Generales Historico-juridico Politicæ*. (kézirat) ELTE-EK B 26 (KÖVY 1814a), 18. p. (46); SZLEMENICS PÁL: *Elementa juris criminalis hungarici*. Pozsony, 1817 (SZLEMENICS 1817), 123. p. (80); SZLEMENICS PÁL: *Elementa juris criminalis hungarici*. Pozsony, 1827 (SZLEMENICS 1827a), 123. p. (80); SZLEMENICS PÁL: *Elementa juris hungarici judicialis criminalis*. Pozsony, 1833 (SZLEMENICS 1833), 132. p. (70); SZLEMENICS PÁL: *Fenyítő törvény-széki magyar törvény*. Buda, 1836 (SZLEMENICS 1836), 128. p. (72); SZLEMENICS PÁL: *Fenyítő törvény-széki magyar törvény*. Pest, 1847 (SZLEMENICS 1847), 109. p. (74).

⁶ *Forma processus iudicii criminalis seu praxis criminalis*. Nagyszombat, 1697, 37–55. pp.; BATÓ 2012, 62–68. pp.

rabeli követelményeinek eleget tevő modern kódex. A főbenjáró cselekmények között szereplő baytvás (105-111. §) több alap- és minősített esetet is tartalmaz.⁷

A 18. század közepétől a Habsburg-kormányzat a legfontosabb problémákat, így a hiányzó büntetőjogi szabályozást is rendelteti jogalkotással pótolja, ezek közül az egész bírodalomban egyszerre adja ki Mária Terézia a parbajok megszüntetésére vonatkozó patenst.⁸ Az 1752. július 14-én Bécsben kelt patens a Helystartótanács 1752. augusztus 7-én kiadott intimatumában egyszerre publikált három rendelkezés közül az első. Egy rövid indokolással vezeti fel a rendelkezéseket, majd meghatározza a parba fogalmát és büntetését. Mivel a parbajok megakadályozását is célul tűzi, ezért minden olyan injuria (becsületérsítés, rágalmazás) büntetését is szorgalmazza, amely parbahoz vezethet. A patens az anyagi jogi szabályokon kívül eljárási rendelkezéseket is tartalmaz. Az alkal-mazott büntetések némileg eltérnek a korabeli magyar joggyakorlattól, ugyanis a halál-büntetés mellett 10 éves tömlőc, mindenféle címől, rangtól való megfosztás és a szám-üzés is szerepel, sőt ha az elkövető megszökik, akkor a vagyonra haszna a kincstárt ille-ti.⁹

1.2. Kodifikációs törekvések

Az 1795. évi tervezet monográfusa, Hajdu Lajos szerint az élet és testi épség elleni feje-zet a bizottsági munkálat legjobban sikerült része. A „polgárok élete és testi épsége el-lemi büntettek” fejezetcím alatt, a közbiztonság elleni cselekmények után, a polgárok becsületét sértő büntettek előtt rendelkezik a tervezet ezekről. A XXIX. szakaszban sze-replő parbajnak azonban teljesen követekezten a szabályozása, nem a felsorolt elköve-tési magatartásokhoz és az erdeményekhez kapcsolnak a szerkesztők szankciókat, ha-nem az Alapelvekben meghatározott és mechanikusan alkalmazott szándékosság és gondatlanság három-három fokozatához.¹⁰

⁷ A MOL Helystartótanács! levtár, Magyar Királyi Helystartótanács iratanyagának az áttekinthetőség, egyse-rűség és egyértelműség követelményeinek eleget téve az Indices generalis, extractus ac libri copiales resolutionum normalium allag rövidítése (MOL C 11) után a Polhita Criminalis Positiva kötet cím rövidíté-se, majd a kötet száma, a rész (pars) száma és a rendelt kötetbeli sorzáma következik közzéjellet elválaszt-és azoknak büntetéskróli. Buda, 1788. (JOSEPHINA 1788), 3. p., 52. p.; *Universalis sanctio de delictis etumque poenis*. Vienna, 1787. (JOSEPHINA 1787), 46; *Josephinisches Strafgesetzbuch von 1787*. In: *Textbuch zur Strafrechtsgeschichte der Neuzeit*. Szerk.: Buschmann, Arno. München, 1998, 224-272. pp. (JOSEPHINA 1998), 244. p.; *HOEGEL, HUGO: Geschichte des österreichischen Strafrechtes II*. Wien, 1905. (HOEGEL 1905), 187. p.; *DAVID, ANKE: Die Entwicklung des Mordtatbestandes im 19. Jahrhundert*. Schriften zum Strafrecht und Strafprozeßrecht 102. Frankfurt/M., 2009. (DAVID 2009), 173. p.; *BATÓ 2012*, 68-70. pp. *HOEGEL 1905*, 115. p.

⁸ MOL C 11 PCP-23-I-129, 112-118. pp.; *OSZVALDT LAJOS: Gyűjteménye azon felsőbb szabályrendelések-nek melyek 1752 évi 1847 évi fenyítő ügyekben kibocsátottak és még jelenleg is érvényesek*. Pest, 1864. (OSZVALDT 1864), 5-10. pp.; *BATÓ 2012*, 70-72. pp.

⁹ *Code de delictis eorumque poenis pro tribunaliibus Regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum per regnicolarem juridicam deputationem*. Pest, 1807. (CODEX 1807), 6. p., 57-69. pp.; *HAJDU LAJOS: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet*. Budapest, 1971. (HAJDU 1971), 180-181. pp., 318-319. pp., 323-324. pp., 392-393. pp., 462-478. pp.; *BATÓ 2012*, 32-33. pp., 72-74. pp.

¹⁰ *Code de delictis eorumque poenis pro tribunaliibus Regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum per regnicolarem juridicam deputationem*. Pest, 1807. (CODEX 1807), 6. p., 57-69. pp.; *HAJDU LAJOS: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet*. Budapest, 1971. (HAJDU 1971), 180-181. pp., 318-319. pp., 323-324. pp., 392-393. pp., 462-478. pp.; *BATÓ 2012*, 32-33. pp., 72-74. pp.

Az 1830. évi tervezetben az anyagi jogi részen (II.) belül az állam elleni cselekmények után, a II. fejezetben az emberek vele született jogait sértő cselekmények között a büntettekről szóló részben a hat alapeset egyike a párba (XVI.).¹¹

Az 1843. évi javaslatban a parviadal (XIV. fejezet) tényállása elter a többi bűncselekmény szabályozási módjától, a jogalkotó itt ugyanis nem definiálja, hanem adottnak veszi a fogalmat, csak egyszerű diszpozíció van. A rendelkezések nem is a párbaft szankcionálják, hanem a sérüléssel vagy halállal járó eredményt, ebben „Crimin Richter” szerint a Francia, az angol és a bajor megaldaft követik a szerkesztők. Ludwig F. O. Schwarzze ezt kifjezetten téves és celszeretlen szabályozásnak tekinti. Fayer Lasz- to a büntések meghatározásából, valamint a közkereset korlatozott voltából arra kö- vetkeztet, hogy ez a jelenéég nem volt Magyarországon elterjedt.¹² Ez a megközelítés teljesen atipikus a hazai büntetőjogban, hiszen nemcsak az okozott sérülés jelént ve- szélyt a jogrende, hanem az is, hogy a becsüllet megsértését nem a rendes bírói úton, hanem élet vagy testi épség veszélyeztetésével járó párbaftban torolják meg. Nincs ösz- szhangolva fogalomrendszerét tekintve a többi fejezettel, elteró a szóhasználatra, olyan eredményeket sorol fel, amelyek a gyilkosságra (pl. orgyilkos), és a testi sértsre (pl. teljesen megtebolpodott) vonatkozó rendelkezéseköl hiányoznak.

1.3. Szakirodalom

A hazai szakirodalomban két munkából teljeseen hiányzik a párbaft, Gochetz Gábor (1746) köténel azzal is magyarázható, hogy más cselekmények sem szerepelnek ben-

¹¹ IV. Codex de Delictis eorumque Poenis. In: Opinio excelsae regnicolaris deputationis motus suffulta, pro pertractandis in consequentiam articuli 67: 1790/1 elaboratis articulo 8. 1827. exmissae circa objecta ad deputationem juridicam relata. Pest, 1831. 309–372. pp. (OPNIO 1831), 349. p., 351–353. pp.; Bató 2012, 33–34. pp., 75–76. pp.

¹² Az 1840. évi V. törvényzikkely által a büntető törvénykönyvet válhatlan kacsolatban lévő büntető s javító rendszer behozása trant kimeritő véleményadás végett kiküldött országos választmány jelenése. Buda, 1843 (JAVASLAT 1843), 42–43. pp.; HEVLER, MORIZ: Entwurf eines Strafgesetzbuchs für das Königreich Ungarn und die damit verbundenen Theile, durch eine Reichstags-Deputation in den Jahren 1841–1843 ausgearbeitet. Aus dem ungarischen Originaltexte übersetzt. Leipzig 1843, bei Adolph Frohberger. Zeitschrift für österreichische Rechtsgelahrtsamkeit und politische Gesetzkunde 1844, III, 45–66. pp. (HEVLER 1844), 50. p.; Ein österreichischer Criminalrichter: Bemerkungen über den Entwurf eines Strafgesetzbuchs für Ungarn. (Zweiter Artikel) Oesterreichische Zeitschrift für Rechts- und Staatswissenschaft 1848, II, 354–377. pp. (Criminalrichter 1848), 365; MITTERMAIER, CARL J. A.: Strafsetzgebung in ihrer Fortbildung II. Heidelberg, 1843. (MITTERMAIER 1843a), 225–226. pp.; MITTERMAIER [CARL JOSEPH ANTON]: A magyar büntető törvénykönyvi javallatrol. Pest, 1843. (MITTERMAIER 1843b), 11. p.; SCHWARZE, LUDWIG F. O.: Entwurf eines Strafgesetzbuchs für Königreich Ungarn und die damit verbundenen Theile. Durch eine Reichsdeputation in den Jahren 1841–1843 ausgearbeitet. Aus dem ungarischen Originaltexte übertragen. 2 The. Leipzig, Frohberger, 1843. 183 u. 138 S gr. 8. (geh. 1 2/3 Th Ir.) Kritische Jahrbücher für Deutsche Rechtswissenschaft 7 (1843) 14. 899–922. pp., 912. p.; FAYER LASZLO: Az 1843-iki büntetőjogi javaslatak anyaggyűjteménye II/1. Budapest, 1896 (Reprint 2004), 176–177. pp.; Bató 2012, 34–36. pp., 76–80. pp.

¹³ Vuchetich Máttyás kézikönyve (1819) kapcsán azonban felmerülhet a bajor kódex (1813) hatása is, azonban ennek igazolására összehasonlító kutatás szükséges.¹⁴ Huszty István kézikönyvében nem büncselekmény a párbaj, azonban a jogos védelemről szóló 14. címben felmerül a duellum. A szerző hosszan érvel amellett, hogy a becsület védelmében nem lehet embert ölni, nem arányos a sérelemmel, ugyanis a becsület helyreállítható, az emberi élet viszont nem.¹⁵

Bodó Máttyás – Béli Gábor véleménye szerint a Praxis Criminalist kommentáló és Huszty művére nagyban támaszkodó – könyvében sem büncselekmény a párbaj, azonban a jogos védelemmel tesz róla említést. A becsület védelmében elkövetett öles aránytalanságáról Husztyhoz hasonló álláspontot foglalt el.¹⁶

Kövy Sándor 1814-ben Sárospatakon tartott latin nyelvű előadásainak lejegyzett és beközött változatában kifejezetten hosszan foglalkozik a párbaj kérdésével. A szerző a párbajnál nem ír le pontos tényállást, hanem egyenesen Melchior Adam Weikardra hivatkozik, aki szerint a műveletlen népeknel elnéztek azt, hogy az embereket visszatartoztassák a sértésektől a párbajra kihívástól való felelőssel. Kövy a bizonyítási eszközként használt párbajról tesz még említést Hunyadi Máttyásra és II. Ulászló korával. A halálbüntetést itt céltalannak tekinti, mert ez egyfajta öngyilkosság, ezért szerinte inkább infamációval, hivatal elvesztésével és rabsággal lehet megfélemlíteni büntetési eszközzel. Az első kiadásban a párbajra (80. §) vonatkozó szabályokon belül a szerző megkülönböztet nyilvános és magán párbajt. Előbbi Hunyadi Máttyás és II. Ulászló törvényei alapján történelmi, vagyis bizonyítási eszközként bírói elrendelésre, utóbbirol viszont a törvények hallgatnak, de a bíróságok úgy büntetik, mint az emberölés egyik fajtáját. Az 1827-ben megjelent átdolgozásban és az utolsó latin változatban a párbajra

Szlemencs Pálnak a 19. század első felében összesen hat büntetőjogi kézikönyve jelent meg, azonban nem minden kiadás jelent elérhető változást szerkezeti és tartalmi szempontból. Az első kiadásban a párbajra (80. §) vonatkozó szabályokon belül a szerző megkülönböztet nyilvános és magán párbajt. Előbbi Hunyadi Máttyás és II. Ulászló törvényei alapján történelmi, vagyis bizonyítási eszközként bírói elrendelésre, utóbbirol viszont a törvények hallgatnak, de a bíróságok úgy büntetik, mint az emberölés egyik fajtáját. Az 1827-ben megjelent átdolgozásban és az utolsó latin változatban a párbajra

- ¹³ (Tarnói) GOCHETZ GÁBOR: *Systema praxis criminalis incluit Regni Hungariae Partiumque eidem adnexarum in duas partes divisum quarum prima, de maleficiis et malefactoribus in genere, altera de criminibus in specie continet articulos*. Buda, 1746; BATÓ 2012, 48. p., 90–92. pp.
¹⁴ VUCHETICH MÁTYÁS: *Institutiones iuris criminalis hungarici in usum Academicarum Regni Hungariae*. Buda, 1819, 228–264. pp.; VUCHETICH MÁTYÁS: *A magyar büntetőjog rendszere, I. könyv elméleti büntetőjog*. Budapest, 2010, 275–313. pp.; BATÓ 2012, 50. p., 103–106. pp. A bajor kódex megoldásáról: DAVID HUSZTY ISTVÁN: *Jurisprudentia practica seu commentarius novus jus Hungaricum III*. Eger, 1794. (HUSZTY 1794), 5. p. (3), 55–82. pp., 119–120. pp.; BÉLI GÁBOR: *Magyar jogtudományi munkák a Klímó Könyvtárban*. In: *A Klímó-könyvtár a tudományos kúrtások szolgálatában: A 2001. szeptember 28-án rendezett konferencia előadása*. Szerk.: Csóka-Jáksa Helga. Pécs, 2001, 29–52. pp. (BÉLI 2001), 42–44. pp.; BÉLI GÁBOR: *Strafrechtswissenschaft in Ungarn im 18. Jh*. In: *Strafrechtsgeschichte an der Grenze des nächsten Jahrtausendes*. Szerk.: Mezey Barna. Budapest, 2003, 110–121. pp. (BÉLI 2003), 115–117. pp.; BATÓ 2012, 48. p., 81–83. pp.
¹⁶ BODÓ MÁTYÁS: *Jurisprudentia criminalis secundum praxim et constitutiones hungaricas in partes duas divisa*. Pozsony, 1751. (BODÓ 1751), 161–215. pp., 291–294. pp.; BÉLI 2001, 45–48. pp.; BÉLI 2003, 116–121. pp.; BATÓ 2012, 48–49. pp., 83–90. pp.
¹⁷ *Catalogus librorum manuscriptorum Bibliothecae Regiae Scientiarum Universitatis Budapestinensis*. Összeáll.: SZILÁGYI SÁNDOR. Budapest, 1889. (SZILÁGYI 1889), 91. p.; KÖVY 1814a, 18. p. (46); KÖVY [SÁNDOR]: *Conspexus juris criminalis philosophici*. Descr. p. F. B. Sárospatak, 1814. (kézirat) ELTE-EK B 26 (KÖVY 1814b), 8–9. pp. (3), 34–37. pp. (42); BATÓ 2012, 42–43. pp., 92–94. pp.

(LXX. §) vonatkozóan nem módosít. Az 1836-ban kiadott első magyar nyelvű büntető-jogi kézikönyv néhány kiegészítéssel és pontosítással az 1833-as latin változat fordítása. A cselekmény itt kettős viadal néven szerepel (72. §), a bűn által elrendelt nyilvános viadalokat múlt időben említi, a magán párbaft pedig büncselekménynek tekinti. Az utolsó életében megjelent kiadásban, a javítások és a pontosítások a vizsgált büncselekményt nem érintik.¹⁸

Fabrizy Samuel könyve szerkezetében és szemléletmódjában eltér kortársaitól: rendszerbe foglalja az összes büncselekményt jogszabályi hivatkozással együtt, így az élet és testi épség elleniek között szerepel a párbaft (62. §). A szerző fontos kriminálpolitikai megállapításokat tesz, így kifejti, hogy a jelenlegi jogalkotót aligha állítja nehezebb feladat elé egy büncselekmény, mint a párbaft, amely a dicső korokban elnézett cselekmény volt, és a modern európai nemzetekben is meggyökerezett. Egyrészt Jean-Jacques Rousseau-ra hivatkozik, hogy a megsértett becsület ilyen eszközzel történő helyreállítása a közbiztonsággal és a társadalmi békével szemben áll. Másrészt viszont kénytelen megállapítani, hogy nincsen megfelelő fórum az ilyen cselekmények megbüntetésére, de nem is lehet büntetlenül hagyni a becsületserést. Szerinte egész Európában virágzik az a balvélekedés, hogy a becsületen ejtett foltot csak vértel lehet törölni, ezt semmilyen jogalkotás nem tudja megállítani, mert a balvélekedéseket a törvény nem tudja kiiktatni. A társadalom megvételessel sújtja azokat, akik a becsületüket megsértőket nem hívják ki, vagy nem állnak ki a kihívásra, ez ellen a jogalkotás eszköztelen. A szerző kijelenti, hogy a törvényeink nem rendelkeznek a párbafttal, ezért csak bírói büntetéssel lehet büntetni. A korabeli hazai szabályozási modellektől alapvetően eltérő megközelítést alkalmaz, amikor összekapcsolja a küzdelemre okot adó becsület-sértés megbüntetésével a párbaft szankcionálását. Emellett az elkövetők különböző mi-nőségéhez (becsületserető és megsértett) különböző felelősségi alakzatokat rendel, ezekben sem az elkövetési magatartások jellegével, sem az általános részi szabályokkal nem mutatnak összhangot.¹⁹

Szokolay István tankönyvének párbafttal kapcsolatos felfogása teljesen új a hazai irodalomban, feltehetően a cselekmények rendszerezését lehetővé tevő szempontok (jogi tárgy) alapján nem az élet és testi épség elleni büntetendő magatartások között szerepel a párbaft, hanem a „statushatalom” egyes részei elleni cselekmények között. Itt két helyen kerül szóba, egyszer a közhatalom elleni büncselekményeknél a magánosok közhatalom elleni tettségét a 3. pontban, valamint önálló név alatt (8.). Tőle teljesen szokatlanul nem definiálja a büncselekményt, azonban itt nemcsak német, hanem tran-

¹⁸ SZLEMENICS 1817, 111–124. pp.; SZLEMENICS 1827a, 111–124. pp.; SZLEMENICS 1827b, 120–135. pp.; SZLEMENICS 1833, 120–135. pp.; SZLEMENICS 1836, 117–132. pp.; SZLEMENICS 1847, 100–112. pp.; BATÓ 2012, 49–50. pp.; 95–99. pp.

¹⁹ [FABRICZY SAMUEL]: *Elementa juris criminalis hungarici*. Lőcse, 1819. (FABRICZY 1819), 40–51. pp., 68–78. pp.; BATÓ 2012, 50–51. pp., 100–103. pp.

²⁰ SZOKOLAY ISTVÁN: *Büntető jogtam a codificatio és tudomány legújabb elvei szerint, különösen bíráink és ügyvédek számára*. Pest, 1848. (SZOKOLAY 1848), 247–270. pp., 336–337. pp., 339–340. pp.; BATÓ 2012, 51–52. pp., 106–109. pp.

Kassay Adolf inkább népszerűsítő célokat szolgáló könyvben a párviadalt kiemeli a gyilkosság fajtái ele (5. §), így a jogos védelem után tárgyalja.²¹ Henfner János Büntetőjog című kéziratának az eleje és a vége hiányzik, így a külsős rész végére helyezett állam elleni bűncselekmények egy része nem áll rendelkezésre. Ha Szokolay felfogásához hasonló rendszert a kézirat, akkor itt kellene lennie a párviadalnak, amelyet a szerző a jogos védelemről szóló 94. §-ban említ.²² Összességében megállapítható, hogy a hazai büntetőjog-tudományban és a jogalkotási törekvésekben a kezdetektől jelen van a párba büntetésének igénye. A lehetséges megoldásokat a tényállások elemzésével lehet bemutatni.

II. A bűncselekmény elnevezése

A hazai latin nyelvű tervezetekben és a szakirodalomban a duellum elnevezés az egyed-uralkodó, a magyar terminológia azonban ennél változatosabb. Az 1752. évi patens sülyos bűncselekménynek titulálva a párba elnevezését nem szűktíti le a duellum kifejezésre, hanem több – részben a tényállás határait kitágító – megnevezést (Provocationes, Rixas, Contentiosos Congressus, Altercationes) is tartalmaz. Ezek részben utalnak a lehetséges elkövetési magatartásra és a módra, részben az elkövetők számára és minőségére.²³

A Josephina magyar terminológiája a „baj-vivás vétke” elnevezését tartalmazza következésen, a német a Zweykampf, a latin verzió pedig a duellum kifejezést használja.²⁴

Kizárólag a duellum szerepel az 1795. évi tervezetben, az 1830-as javaslatban, Huszty művében, Bodó munkájában, Kövy Sándor előadás-jegyzetében, Szlemenics kötetének latin kiadásában és a magyar szöveg magyarázatában, Fabriczyai és Szokolay egyes szöveghelyein.²⁵ Szlemenics 1817-ben még szűkségesnek tartja leszögezni, hogy ez az emberölés (homicidium) egyik alfaja.²⁶

A bűncselekmény magyarul párviadal az 1843. évi javaslatban, Szokolayai, Kassayai és Henfneri a véten önvédelemél.²⁷ Szlemenics magyarul a tükörfordítás hatását kelte „ketős viadal” elnevezést adja a cselekménynek,²⁸ Szokolay pedig „bajviadal” néven is szerepelteti.²⁹

- ²¹ KASSAY ADOLF: *Büntető magyar jogtan*. Pest, 1848. (KASSAY 1848), 27–38. pp.; BATÓ 2012, 53, 109–110. pp.
²² SZILÁGYI 1889, 104. p.; HENFNER JÁNOS: *Büntetőjog*. (kézirat) ELTE-EK B 114 (HENFNER 1849), a) 1-c)
²³ 11, §) 27. p.; BATÓ 2012, 43. p., 110–113. pp.
²⁴ OSZVALDT 1864, 5–7. pp.; MOL C 11 PCP-23-1-129, 113–114. pp.
²⁵ JOSEPHINA 1788, 44. p., 89. § e), 51. p., 105. §, 53. p., 110–111. §.
²⁶ CODEX 1807, 66. p.; HAJDU 1971, 474. p.; OPTIO 1831, 352. p.; HUSZTY, 1794, 78. p. (17); BODÓ 1751, 179. p., 183. p. (24); KÖVY 1814a, 18. p. (46); KÖVY 1814b, 8. p. (3); SZLEMENICS 1817, 122. p. (80); SZLEMENICS 1827b, 132. p. (70); SZLEMENICS 1833, 132. p., (70); SZLEMENICS 1836, 128. p. (72); SZLEMENICS 1847, 109. p. (74); FABRICZY 1819, 50. p. (40), 75. p. (62); SZOKOLAY 1848, 340. p.
²⁷ JAVASLAT 1843, 42. p.; SZOKOLAY 1848, 336. p.; KASSAY 1848, 30. p. (5); HENFNER 1849, b) 8. p. (94).
²⁸ SZLEMENICS 1836, 128. p. (72); SZLEMENICS 1847, 109. p. (74); SZLEMENICS 1848, 339. p.
²⁹ SZOKOLAY 1848, 339. p.

III. A párbaj jogi tárgya

A párbaj büncselekményé minősítésének kulcskérdése a szabályozás által védett jogi tárgynak a meghatározása.³⁰ A jogalkotó vagy a szerző az adott tényállás büntendővé nyilvánításával nem feltétlenül jelöli meg azt a védett értéket, amely miatt a büntetőjogi üldözésre sor kerül. A jogi tárgyak meghatározásánál a vizsgált szövegeket teljes egészükben kell értelmeznünk. Nem elegendő az adott büncselekmény fejezetcímét figyelembe venni, hanem a tényállás felépítését és a szankció meghatározását is értékelni kell, ezek együttesen utalnak arra, hogy mit tekinthetünk az adott büncselekmény jogi tárgyának. A hazai jogforrásokban és a jogtudományban 1848 előtt többféle megoldás-sal találkozhatunk.

Az 1752-es pátena a korabeli jogalkotási gyakorlatnak megfelelően hosszasan részletezi a kibocsátás – és így a büncselekményé nyilvánítás – indokait, ennek során a tárgysadalom veszteségét hangsúlyozza, az állam egy hasznos polgárának és katonájának elvesztése a legfontosabb a jogalkotó számára. Ezen kívül a párbaj sérti a mindenható Istent méltóságát, valamint a köznyugalmat.³¹ E két utóbbi az általános és minden büncselekményre igaz voltuk miatt nem tekinthetők valódi jogi tárgynak, az államnak polgárához való joga viszont egyértelműen kollektív jogi tárgy, Mária Terézia nem az emberi élet vagy testi épség védelme miatt rendelte büntetni a párbajt.

A Josephina már komplexebben határozza meg a párbaj jogi tárgyat, ugyanis az élet és testi épség elleni büncselekmények között helyezi el, azonban nem ez az elsődleges szabályozási indok. A 105. §-ban részletesen felsorolja a védemi kívánt értékeket, így ide tartozik a jogszolgáltatás rendes útja, az állam büntető hatalma, a közbiztonság, az állam joga saját polgárához, valamint mások élete. A kommentár szerzője Joseph Somentelestre hivatkozva a polgári társadalommal összeegyeztethetetlennek minősíti ezt a cselekményt, amely beleavatkozik a birói igazságszolgáltatásba és sérti a polgári biztonságot.³² Mindezek alapján a bajvívás elsődlegesen mindenképpen kollektív jogi tárgyakat véd, azonban itt határozottan megjelenik az élet is individuális jogi tárgyként.

Az 1795. évi tervezet az élet elleni cselekmények közé sorolja a párbajt, de sem a szabályozás eredeti célja, sem a tényállás felépítése nem ezt támasztja alá. Az östervezet magyarázata a megelőzésre helyezi a hangsúlyt, a korszerű parbaállás nézeteket tükrözi vissza. A végleges szöveg a Josephinához hasonlóan elhatározott gyilkosságként

³⁰ A jogi tárgyról SCHULTHEISS EMIL: *A jogtárgy. Büntetőjogi tanulmány. Különlenyomat a Jog 1938. V. évf. 3-4. és 5-6. számaiból.* Szeged, 1938; FILÓ MIHÁLY: *A jogi tárgy fogalmáról.* In: Wiener A. Imre Ünnepe Kötet. Szerk.: Ligeti Katalin, Budapest, 2005. 57-62.; NAGY FERENC: *Condolatorok a jogi tárgyról.* Büntetőjogi kodifikáció 2008/1, 3-8. pp.; SZOMORA ZSOLT: *A jogi tárgy funkciói és a jogtárgyharmadikus értelmezés.* Büntügyi Szemle 2009/2. 11-17. pp.; KARSAI KRISZTINA: *Büntetőjogi jogtárgyak, a hamis árak elleni küzdelemben.* Magyar Jog 57 (2010) 720-726. pp. Az 1848 előtti élet elleni büncselekmények kapcsán: BATÓ 2012, 121-123. pp.; BATÓ SZILVIA: *Az öngyilkosság a régi magyar büntetőjog-tudományban.* In: Halalos bűn és szabad akarat. Öngyilkosság a jogtudomány tükrében. Szerk.: Filó Mihály, Budapest, 2013. 72-87. pp. (BATÓ 2013), 81-82. pp.

³¹ OSZVALDT 1864, 6. p.; MOL C II PCP-23-I-129, 113. p.

³² JOSEPHINA 1788, 44. p., 89. p., §. 51. p., 105. §.; SONNLEITHNER, FRANZ: *Anmerkungen zum neuen Josephinischen Kriminalgesetz.* Wien, 1787. (SONNLEITHNER 1787), 221. p. (105); HAJDU 1971, 324. p.

kívánja elbírálni, de közben nagyon alacsony büntetési tételeket rendel hozzá.³³ Ennek alapján elsősorban a jogszolgáltatás rendjét és a közbiztonságot védi az emberi életen kívül.

Az 1830. évi tervezet az emberek vele született jogainak sérelmein belül, az élet elleni cselekmények között helyezi el a duellumot. Az artikulus előtti indokolás szövegéből arra következtethetünk, hogy nemcsak a polgárok életének védelme, hanem a becülélet érintő büncselekményeknél a szabályszerű jogérvényesítés megkerülése a legfontosabb indoka a büntetésnek. A tervezet összeállítói szerint a halálbüntetés a cselekmény jellege miatt ebben az esetben célszerűtlen, ezért szabadságvesztéssel rendelhető büntetés.³⁴ Itt is az élet mellett feltűnik az igazságszolgáltatás működési rendje kollektív jogi tárgyként.

Az 1843. évi javaslat csak az élet és testi épség védelmére koncentrált, fel sem merül az állam büntető hatalma védendő értékként. Az állami fellépést még azzal is korlátozzák a javaslat megalkotói, hogy a halálos vagy teljes megtehetőlyoddással járó parviadalt kivéve csak a sértett fél panaszára lehet közkereset alá venni.³⁵

Huszty és Bodó esetében – a jogos védelem szabályi között történő feltűnése miatt – a párba által támadott értékek megegyeznek az emberölésnél meghatározottakkal: az emberi élet, Isten döntési joga az életől, az állam joga saját polgárhoz, valamint a természet rendje.³⁶

Kövy egy sajátos felfogást képviselve kijelenti, hogy a párba az élet elleni büncselekmény, az öngyilkosság egy fajta, ezért inkább az erkölcs területére tartozik a megítélése. Ennek ellenére büncselekményként kezeli, de nem kizárólagosan élet elleni cselekményként fogja fel, hanem a kihívásra helyezi a hangsúlyt, így egy kollektív jogi tárgy, a jogszolgáltatás rendje is érzékelhető a háttérben.³⁷

Szleménics Pál legkorábbi művében még csak a polgárok élete és tagjainak épsége elleni büncselekmények közé sorolja, pontosan kifejtve, hogy ez tulajdonképpen az emberölés egyik fajta. Tíz évvel később – és a későbbi latin és magyar nyelvű szövegeiben is – azonban már a magán párba igazságszolgáltatás rendjével ellentétes volta mellett érvel, azonban továbbra is fenntartja az élet elleni cselekmények közé sorolást.³⁸

Fabricsy Samuel a védett értékekhez igazodva a párba a magánszemélyek biztonságán belül a polgárok élete és testi épsége elleni cselekmények közé sorolja be. Itt leszögezi, hogy a személyes bosszúállás ellentétes a közbiztonsággal és a polgári társadalmi békével, Rousseau-ra hivatkozva kifejti, hogy a becüléleten esett sérelmet így nem lehet reparálni. A hazai jogterjedelemben azonban egyedülálló módon összekapcsolja a párba, az azt kiváltó becüléletértéssel is, ha ilyen történt – tehát „jogos” volt a kihívás

³³ CODEX 1807, 57; HARDU 1971, 324. p., 462. p.

³⁴ OPINIO 1831, 348–349. pp., 352. p.

³⁵ JAVASLAT 1843, 31. p., 108. §, 38. p., 151. §.

³⁶ HUSZTY 1794, 56. p. (1), 78. p. (16); BODÓ 1751, 162. p. (1), 183. p. (21); BATÓ 2012, 121. p.

³⁷ KÖVY 1814b, 34. p. (42); KÖVY öngyilkossággal kapcsolatos felfogásáról: BATÓ 2013, 78. p.

³⁸ SZLEMÉNICS 1817, 111. p., 123. p. (80); SZLEMÉNICS 1827b, 120. p., 132. p. (70); SZLEMÉNICS 1833, 120. p., 132. p. (70); SZLEMÉNICS 1836, 117. p. (65), 129. p. (72); SZLEMÉNICS 1847, 100. p., 109–110. pp., (74).

– akkor a kihívottat rendeli súlyosabban büntetni. Ezzel egy olyan bűncselekménykomplexumot alkot, amelynek harmadik védett jogi tárgya a becsület.³⁹

Szokolay következetesen és egyértelműen az állam elleni bűncselekmények közé sorolja a párbajt, mivel a társadalmi rend és béke felforgatására irányul. A szerző kifejezetten óv attól, hogy élet és testi épség elleni bűncselekményként ítéljék meg, ugyanis csak a legritkábban irányul valójában ilyen eredményre. Ekkor a nép nem is fogadná el az ítéletet, mert maga a cselekmény az elégtétel adására szolgál, ahogy ez szerinte a hivatalozott német és francia nyelvű irodalomból ki is tűnik. A szerző a párbajtban ezen kívül az állam bíraskodási jogának bitortlását is felfedezi. Külön kiemeli, hogy hiába vannak tisztában az emberek a párviadal haszontalanságával, mégis a közvélemény kényeszeríti ki a fennmaradását.⁴⁰

Kassay Adolf kötetben a polgárok életét és tagjait sértő bűncselekmények közé kisé elkülönítve illeszti be a párbajt, így kizárólagosan individuális jogtárgya van az általa leírt bűncselekménynek.⁴¹

Kérdéses, hogy Henfner felfogása szerint a párbajt – amennyiben bűncselekménynek tekintni – milyen értékeket támadna. Mivel az élet és testi épség elleni cselekmények között nem tárgyalja, így feltételezhetően valamilyen kollektív jogi tárgyat rendelhet hozzá.⁴²

A 19. század közepé előtti hazai bűntörvény-tudományban a párbajt által támadott értékek vonatkozásában három csoportot lehet megkülönböztetni. Az elsőt alkotó források, így Huszty, Bodó, Szlemenics 1817-ben, Kassay, valamint az 1843. évi javaslatok egyértelműen és következetesen az emberi életet és a testi épséget helyezi védelem alá a párviadal szankcionálásával. Szlemenics és Kassay kötetében azonban felfedezhető az igazságszolgáltatás megkerülése is a büntendővé nyilvánítás indokai között. Ezzel szemben a második kategóriába tartozó Szokolay – és felfedezőn Henfner – kizárólagosan kollektív jogi tárgyat jelöl meg, azonban a halálos vagy súlyos sérüléssel járó kimenetel miatt a háttérben az élet és a testi épség is védelem alá kerül. A harmadik csoportba azok a jogforrások, kodifikációs termékek és szakmunkák tartoznak, amelyek az élet elleni cselekmények között tárgyalják ezt a bűncselekményt, azonban egy vagy több kollektív jogi tárgyat is megjelöl a jogalkotó vagy a szerző. Az egyik véglét az 1752. évi patens, ezt követi árnyaltabban a Josephina, az 1795. évi és az 1830. évi tervezet. A szakirodalomban az igazságszolgáltatás rendjét védő felfogások sorába Szlemenics 1827-től és a már csak utalást tartalmazó Kövy illeszkedik, de ehhez áll a legközelebb Fabriczy becsületet is védő koncepciója.

IV. A párbajt tényállása

A párbajt bűncselekményének 1850 előtti megoldásait a modern büntetőjog-tudomány nyújtotta elméleti modell (általános törvényi tényállás) segítségével lehet összehasonlítani.⁴³

³⁹ FABRICZY 1819, 50. p. (40), 76. p. (62).

⁴⁰ SZOKOLAY 1848, 245–246. pp., 325. p., 332. p., 335–337. pp., 339. p.

⁴¹ KASSAY 1848, 27. p.

⁴² HENFNER 1849, b) 8. p. (94).

⁴³ BATÓ 2012, 17–22. pp.

IV.1. Objektív tényállási elemek

IV.1.1. Elkövetési tárgy

A párbaj sajátos büntetőjogi megítélését az a tény is erősíti, hogy bizonyos esetekben a tényállásnak van elkövetési tárgya (passzív alanya), más esetekben nincs. Az elkövetők az esetek többségében egyáltalán passzív alanyai is a büncselekménynek.

Az 1752-es pátenzben – mivel a párbajra kiállás már tényállásszerű magatartás – az alap esetnek nincsen passzív alanya. A minősített esetben viszont a megölt párbajozó már annak tekinthető.⁴⁴

A Josephina egyrészt passzív alanynak tekintti mindkét felet, méghozzá úgy, hogy önön életének és az ellenség életének veszedelmbe ejtését említi, másrészt a megsejtett vagy halott fél is annak minősül.⁴⁵ Tehát előáll az az abszurd helyzet, hogy az elkövető azonos a passzív alannyal.

Az 1795. évi tervezet szerint is kölcsönösen egymás életére tör a két fél, a minősített esetek meghatározásánál pedig egyértelműen kiderül, hogy tulajdonképpen két változat lehetséges. A kihívó is a kihívó is passzív alanya a büncselekménynek, ha személyi sérülés vagy halálos eredmény következik be.⁴⁶

Az 1830. évi tervezet is ezzel a két lehetőséggel operál, egyrészt a kihívó, másrészt a kihívó lehet az öles vagy sebesítés passzív alanya.⁴⁷

Az 1843. évi javaslat egyértelműen élet és testi épség elleni büncselekménynek tekinthető a párvadalt, de az elkövetési tárgyat az 1843. évi javaslat kétféleképpen határozza meg. A szituációt leíró 175. §-ban az egyik vívó a passzív alanya, a segéddek magatartásánál viszont már bárki lehet az, mert a jogalkotó a „párvadalt közben” megjelölést alkalmazza, így nem korlátozza a két párbajozóra a lehetséges passzív alanyok körét.⁴⁸

Kövy előadásjegyzete nem tesz említést a passzív alanyról, de a megsejtült vagy elhunyt párbajozó egyértelműen annak tekinthető. Mivel az öngyilkossághoz hasonlítva a büncselekményt, így mindkét fél egyúttal elkövető és passzív alanya.⁴⁹

Szleménics munkásságában belül három megoldással találkozhatunk, az 1817-es kötetben nem utal passzív alanyra, de mivel az emberölés egyik fajtájaként határozza meg, ezért egyértelműen más ember lehet az. Az 1827-es és az 1833-as kötetekben ezen túlten nem utal passzív alanyra, de mivel az emberölés egyik fajtájaként határozza meg, lépve minősített esetként kezeli a gyilkosságon belül a passzív alanya bizonyos tulajdonosági alapján, ezek közül kiemeli a rokon sérelmére párbajban megvalósított ölést. A magyar nyelvű változatokban viszont már nem rokont említi, hanem az elkövető és a passzív alanya „egymáshoz való helyheztesét” kell a bírónak mérlegelnie.⁵⁰

⁴⁴ OSZVALD L. 1864. 7. p.; MOL C 11 PCP-23-I-129, 114–115. pp.
⁴⁵ JOSEPHINA 1788. 51. p., 105. §.
⁴⁶ CODEX 1807, 66. p., 1. §. 2. § a)-c); HAJDU 1971, 474. p., 1. §. 2. § a)-c).
⁴⁷ OPINIO 1831, 352. p., 3. §.
⁴⁸ JAVASLAT 1843, 42. p., 175–176. §.
⁴⁹ KÖVY 1814b, 34. p., 42).
⁵⁰ SZLEMENICS 1817, 123. p. (80); SZLEMENICS 1827b, 132. p. (70); SZLEMENICS 1833, 132. p. (70); SZLEMENICS 1836, 129. p. (72); SZLEMENICS 1847, 110. p. (74).

Fabriczy kötetében a becsületértés és a párba] összekapcsolásával előáll az a hely-
zer, hogy a sérülés nélküli párba]ban is van passzív alany: a megsértett becsületü] jogos
kihívó.⁵¹

Szokolay párba]-fel fogásában a bűncselekmény alap esetének nem lehet passzív ala-
nya, azonban a sérülésnél vagy a halálos eredménynél már mindenképpen van.⁵²

Kassaynál is a megsértült vagy meghalt fél lehet a passzív alany. Szlemencs megol-
dását követve a viaskodók minősége és egymáshoz való viszonya alapján súlyosabb
büntetés kiszabását is lehetővé teszi, de nem részletezi ezeket a körülményeket.⁵³

A párba] tényállásának a legtöbb vizsgált forrásban a másik párba]ozó a passzív ala-
nya halálos vagy sérüléses eredmény esetén, ettől eltérően egyszerre passzív alany és
elkövető mindkét fél a Josephina, az 1795. évi tervezet és Kövy szövegében.

IV.1.2. Elkövetési magatartás

A párba] jelleghél fogva kizárja a mulasztásos elkövetés lehetőségét, kizárólagosan
tevéssel valósítható meg.

Az 1752. évi pátenis rendkívül hosszán, minden lehetséges variánst figyelembe véve
írja le a duellum elkövetési magatartását. Először az emberi vér szándékos kiontását je-
lőli meg, majd aprólékosan körülírja a kihívó és a kihívást kiprovokáló magatartást. Má-
ria Terezia pátense a kihívást és a párba]ra kiállást (elfogadást) rendeli büntetni, ha a
küzdelen megkezdődött, vagyis maga a bajvívás az elkövetési magatartás. Párba]nak
azt tekinti itt a jogalkotó, ha a kihívásnak megfelelően, megadott helyen és időben, löval
vagy gyalog, fegyverrel küzdelem történik. A rendelkezések kifejezetten rögzítik, hogy
a segédék magatartása is büntendő. A sérülés vagy halálos eredmény okozása más
büntetési nem (testi büntetés vagy főbüntetés vagy büntetés kiszabását), tehát minősített eset
megállapítását teszi lehetővé. Az alapeset befejezett a párba] megkezdésével. Büntetmi
rendeli sui generis az eredménytelen kihívást, valamint egy olyan változatot, amely leg-
inkább Bodó vereségében elkövetett emberölésnél kifejtett állásponjtól tükrözi: egyfaj-
ta magánháborút ír le.⁵⁴

Lényegesen absztraktabb és modernebb megfogalmazásban a Josephina ugyancsak a
párba] megkezdését határozza meg elkövetési magatartásnak. A kihívást is büntetmi ren-
deli, de csak akkor, ha a bajra ki is álltak. Eltérés a Maria Terezia-féle párba]-
fogalomtól, hogy – a gyilkossághoz hasonlóan – kizárólag a halálos fegyverrel történő
elkövetés tényállásszerű.⁵⁵

Az 1795. évi tervezet a duellum fogalmát úgy határozza meg, hogy az a másik meg-
ölésre vagy megsebesítésre irányuló előzetesen megállapított feltételekkel folytatott
viadal, majd a leg súlyosabb eredménytől (kihívott halála) visszatele írja le az elkövetési
magatartásokat. Az ölési cselekmény kapcsán a tervezet összeállítói leszögezik, hogy

⁵¹ FABRICZY 1819, 77. p. (62).

⁵² SZOKOLAY 1848, 337, 339–340. pp.

⁵³ KASSAY 1848, 30. p. (5).

⁵⁴ OSZVALDT 1864, 6–8. pp.; MOL C 11 PCP-23-I-129, 113–115. pp.; BODÓ 1751, 174. p. (6); BATÓ 2012,

182. p.

⁵⁵ JOSEPHINA 1788, 51. p., 105–106. §; SONNLEITHNER 1787, 226. p. (106); HOEGL 1905, 187. p.

csak szabályszerű párviadal esetén lehet ezeket a rendelkezéseket alkalmazni. Az utolsóként említett esetkör, amikor a felek halált szerző fegyverrel kiálltak a párbajra, de az valamilyen okból elmaradt, kísértetnek tekinthető. Ugyanebben a pontban szerepelteti az eredménytelen kihívást is, de ehhez sem fűz külön szankciót. A tervezet a szekundánsok, a párbajra kihívásban és annak elfogadásában közreműködők, valamint mind azok cselekményét büntetni rendeli, akik megvetésükkel vagy más módon a párbajra osztonozták a feleket. Az előző két magatartás büntendővé nyilvánítása teljesen racionális, a harmadik viszont indokolatlanul kiterjeszti a büntetőjogi felelősségre vonás határait.⁵⁶

Az 1830. évi tervezet absztraktabb megfogalmazást alkalmaz és súlyosabb büntetési tetteket határoz meg a kihívó esetében. Büntetni rendel minden kihívást, amely a másik megölésére vagy megsebesítésére irányuló párbajra vagy küzdelemre szól, ha az meg is történik.⁵⁷ A párbajozóknak bármilyen segítséget nyújtókat (szekundánsok) külön kiemeli.

A párviadal az 1843. évi javaslatban kizárólagosan élet és testi épség elleni cselekmény, az elkövetési magatartása a halál vagy a sérülés okozása a vívók esetében, tehát nyitott törvényi tényállásról van szó. A 176. § viszont a segédkeknél kétféle elkövetési magatartást határoz meg: sérülés orozva okozása, valamint az előző szakaszban meghatározott eredménynél a felek párviadalra ingerlése szerepel. A javaslat úgy rendelkezik, hogy a segédkeg úgy felelnek, mintha a bekövetkezett eredményt maguk okozták volna, úgy tűnik, hogy a felbujtási cselekményt is „okozás”-nak tekintti.⁵⁸

Kövy egy sajátos megoldást választva hat pontba szedi a duellum büntetésének szabályait, ebből kiderül, hogy a kihívást tekintti az egyik elkövetési magatartásnak, ezt végig fenntartva súlyosabb büntetést helyez ki látásba erre. A jogtalan kihívónál a halalos eredményre helyezi a hangsúlyt, így ez egy materiális bűncselekmény lesz.⁵⁹

Szleménics Pál első könyvében egyértelműen gyilkosságként tekint a két személy között meghatározott forma szerint, meghatározott időben és helyen lezajló párbajra, így az elkövetési magatartás – és a büntetés – is a halalos eredményhez igazodik, az ellenfél megölésével válik befejezetté a cselekmény. A duellum fogalma a későbbiekben sem változik, az ölesre helyezi a hangsúlyt, fel sem merül a kihívó súlyosabb büntetőjogi megítélésé.⁶⁰

Fabricsy a hazai szakirodalomban teljesen egyedülálló nézeteket képvisel erről a bűncselekményről, összekapcsolódik a becülletéértő magatartás és az abból következő párbaj, így kétféle elkövetési magatartást jelöl meg: sértés és kihívás. A büntetést ezekhez igazítja, ha a becülletéértő bizonyított, akkor a kihívóval kell súlyosabban büntetni, ha indokolatlan volt a párbaj, akkor a kihívót. A duellum szabályainak megszegését pedig orgyilkosként kell felelősségre vonni a korábbi magatartásától függetlenül, tehát ez is egy elkövetési magatartás.⁶¹

⁵⁶ CODEX 1807, 66. p., 1-3. §; HAJDU 1971, 474. p., 1-3. §.
⁵⁷ OPINIO 1831, 352-353. pp., 1-3. §.
⁵⁸ JAVASLAT 1843, 42. p., 175-176. §.
⁵⁹ KÖVY 1814b, 36-37. pp. (42).
⁶⁰ SZLEMENICS 1817, 122-123. pp. (80); SZLEMENICS 1847, 109. p. (74).
⁶¹ SZLEMENICS 1836, 128. p. (72); SZLEMENICS 1833, 132. p. (70); SZLEMENICS 1827b, 132. p. (70); FABRICZY 1819, 76-77. pp. (62).

Szokolay nem definiálja a bűncselekményt, így csak a felek és a segédek elnevezéséből következtethetünk az elkövetési magatartásra: a vlvás, vagyis maga a párbajozás az. Az állam elleni cselekmények közé sorolásból adódóan nem foglalkozik külön a kihívó és a kihívott magatartásával. A vivo-segédvártársak büntetendőségét tényleges felbujtási magatartásukhoz kapcsolja, a segéd mivel önmagában nem büntendő szerinte.⁶² Kassay duellum-definíciójából adódóan maga a párbajozás, vagyis a meghatározott helyen és időben történő viadal az elkövetési magatartás.⁶³ A párbaj elkövetési magatartására vonatkozóan a hazai szakirodalomban és kodifikációs termékekben kétféle megoldással találkozhatunk. Szlemenics kötele és az 1843. évi javaslat nyitott törvényi tényállásként kezeli a párviadalt, így az ölés vagy a sebésztés az elkövetési magatartás. A többi vizsgált forrás egyértelműen magát a párbajozást tekinti az elkövetési magatartásnak, az 1752. évi pátiens és az 1795. évi tervezet sui generis büntelmi rendeli az eredménytelen kihívást is.

IV.1.3. Szituációs elemek

A bűncselekménye nyilvánított párbajt különböző módon definiálják az egyes jogforrások és kézikönyvek, az elkövetési magatartáson kívül a szituációs elemeknek van jelentősége. A vizsgált források egy része azonban nem határozza meg pontosan a körülményeket, így részben az 1843-as javaslat, Szokolay, Szokolay, Fabriczy és Kövy adottnak tekinthetőket. Az 1752-es pátiensben, az 1795. évi tervezetben, Szlemenics könyveiben és Kassaynál a párbaj egyik fogalmi eleme, hogy a küzdőlelme előre meghatározott helyen kerül sor.⁶⁴ A pátiens, az 1795. évi tervezet, Szlemenics és Kassay a párbaj egyik jellemzőjének a küzdőlelme előre meghatározott időpontját tartja.⁶⁵ Az 1843. évi javaslat párviadalban és párviadal közben meghatározásai egysszerre jelölnek időt és helyet.⁶⁶ Az elkövetés módja összetettebb probléma, a források egy része ugyanis a megvalósulás feltételeként tekinti konkrétan meghatározva, ahogy az 1752. évi pátiens aprólékos leírásában szerepel a lóval vagy gyalogosan kitétel.⁶⁷ A kevésbé kazuisztikus megoldás

⁶² SZOKOLAY 1848, 339–340. pp.

⁶³ KASSAY 1848, 30. p. (5).

⁶⁴ OSZVALDT 1864, 7. p.; MOL C 11 PCP-23-I-129, 114. p.; CODEX 1807, 66. p., 1. §. 2. § a); HARDU 1971,

474. p., 1. §. 2. § a); SZLEMENICS 1817, 122–123. pp. (80); SZLEMENICS 1827b, 132. p. (70); SZLEMENICS

1833, 132. p. (70); SZLEMENICS 1847, 109. p. (74); KASSAY 1848, 30. p.

(5).

⁶⁵ OSZVALDT 1864, 7. p.; MOL C 11 PCP-23-I-129, 114. p.; CODEX 1807, 66. p., 1. §. 2. § a); HARDU 1971,

474. p., 1. §. 2. § a); SZLEMENICS 1817, 122–123. pp. (80); SZLEMENICS 1827b, 132. p. (70); SZLEMENICS

1833, 132. p. (70); SZLEMENICS 1847, 109. p. (74); KASSAY 1848, 30. pp.

(5).

⁶⁶ JAVASLAT 1843, 42. p., 175–176. §.

⁶⁷ OSZVALDT 1864, 7. p.; MOL C 11 PCP-23-I-129, 114–115. pp.

csak a mód előre rögzített voltát emeli ki, ide tartozik az 1795. évi tervezet és Szlemenics kötete.⁶⁸

Az 1843. évi javaslatban az elkövetési mód két esetben is minősítő körülményként szerepel. Amennyiben a vívók előre megegyeztek abban, hogy a küzdelem élet-halálra szól, és az egyik fél meghal, akkor gyilkosként büntetik az elkövetőt. Ha nem volt ilyen megegyezés, akkor az emberölésre utal vissza a 175. §. Az orozva – tehát a párbaj szabályait áthágyva – történő elkövetési orgyilkosságként határozza meg a javaslat, az orozva elkövetés a segéddek magatartásánál is feltűnik. Ez az elkövetési mód azonban kizárólag a mérgezésnél szerepel, ilyen tényállási elem máshol nem fordul elő, tehát ez egy legiszlációs hibának tekinthető.⁶⁹

Fabrizzy a párbaj tisztességesen elfogadott szabályainak megszegésénél az elkövető orgyilkosként történő büntetését írja elő.⁷⁰ Az elkövetés eszköze csak a Josephinában és az 1795. évi tervezetben kap szerepet, a Josephina a halált szerző fegyverre történő kihívást és az ezzel vívott párbajt tartja csak büncselekménynek, az 1795. évi tervezet a fegyverben való megállapodást és annak halálos voltát tekintti tényállási elemnek.⁷¹

IV.1.4. Eredmény

Az 1752. évi patensben a duellum befejezett a küzdelem megkezdésével, a halálos eredmény minősített esetet képez, a testi sértés okozását nem szankcionálja külön. Ez indokolható azzal is, hogy a definícióban az emberi vér kiontásával fordulatot használja. A védett jogi tárgynak megfelelően a jogalkotó a sikertelen felhívást is büntetni rendeli.⁷²

Az 1787. évi Btk. rendelkezései szerint befejezett a bajvívás a kiállással, a sebesítést nem tekintí minősített esetnek, nem határoz meg rá külön büntetési tételt. A halálos eredmény minősítő körülmény, azonban itt különbséget tesz a jogalkotó a kihívó és a kihívott között, előbbi közönsséges gyilkosként kell megbüntetni, utóbbinál enyhébb büntetési tételt határoz meg a jogalkotó. A Josephina rendelkezik arról is, hogy a meghalt bajvívó özvegyének és gyermekeinek az életben maradt fél kártérítést köteles fizetni.⁷³ Az 1795. évi tervezet a büncselekmény definíciójában szerepelteti, hogy a párbajjólással befejezett a büncselekmény, külön minősített eset az egy vagy mindkét fél sérülése, a kihívott halála, valamint a kihívó halála. A kiszabandó büntetésnél viszont ezek a

⁶⁸ CODEX 1807, 66. p., 2. § a); HAJDU 1971, 474. p., 2. § a); SZLEMENICS 1817, 122-123. pp. (80); SZLEMENICS 1827b, 132. p. (70); SZLEMENICS 1833, 132. p. (70); SZLEMENICS 1836, 128. p. (72); JAVASLAT 1843, 42. p., 175-176. §.
⁶⁹ SZLEMENICS 1847, 109. p. (74).
⁷⁰ JAVASLAT 1819, 77. p. (62).
⁷¹ JOSEPHINA 1788, 51. p., 105-106. §; CODEX 1807, 66. p., 1. §, 2. § a); HAJDU 1971, 474. p., 1. §, 2. § a).
⁷² JOSEPHINA 1788, 6-8. pp.; MOL C 11 PCP-23-I-129, 113-115. pp.
⁷³ JOSEPHINA 1788, 51-52. pp., 106-109. §; DAVID 2009, 173. p.

különbségek nem észlelhetők, ugyanis a gondatlanság és a szándékosság fokozataihoz igazítják a büntetési tételleket.⁷⁴

A párbaj megkezdése az 1830. évi tervezet megfogalmazása szerint befejezett, a kísérlet is büntetni rendeli. A Josephina és az 1795. évi tervezet megoldását követve a bizottság a sértülés és a halálos eredmény okozásánál a kihívó és a kihívott büntetési tételénél különbséget tesz, azonban nem utal vissza a gyilkosságra.⁷⁵

Az 1843. évi javaslat teljesen más alapállásból indul ki, a párbajt magát nem bünteti, csak az eredmény alapján utal vissza egyes tényállásokra, tehát ez egyértelműen materiális bűncselekmény. A halálos végű párviadalnál különbséget tesz aszerint, hogy a felek előre megállapodtak-e a halálig tartó küzdelemben vagy sem. Sértülés esetén a testi sérülés büntetési tételét kell alkalmazni. A keresetindításra vonatkozó 177. §-ban viszont egy olyan eredmény szerepel, amely a korábban felhívott rendelkezésekben nem, ez a megtébolyodás.⁷⁶

Kövy Sándor előadásainak lejegyzetelt változatában a duellum befejezett a küzdelemmel, ha nem sérül meg senki, akkor a kihívót kell szereznie büntetni, tehát az alapvető nem materiális bűncselekmény. Sértülés esetén a sértülés okozója érdemel büntetést, a jogtalan kihívó győzelme esetén viszont emberölésért és nem a kihívásért büntetendő.⁷⁷ Szlemenics 1817-es könyvében csak a halál és más eredmény szerepel, ezt a későbbi változatban úgy pontosítja, hogy a sértülés nagysága alapján kell kiszabni a büntést. Az egyik fél halálánál az emberölés büntetését tartja megfélelőnek.⁷⁸

Fabriczy felfogása szerint a párbaj a küzdelem megkezdésével befejezett, sértülésnél és halálos eredménnyel szintén különbséget tesz a kihívó (sértett) és a kihívott (sértő) között.⁷⁹

Szokolay a szokásjogra utalva kijelenti, hogy az okozott sérelem (testi sérítés vagy halál) alapján büntetik, de a gyilkosságnál vagy a sebesítésnél enyhébben.⁸⁰ A törvény hiányára hivatkozva Kassay is a gyilkosságnál vagy a testi sértésnél enyhébb büntetés mellett foglalt állást, amikor leszögezi, hogy a sérelem nagysága a büntetés kiszabásának szempontja.⁸¹

A párbaj az 1843. évi javaslatban és Szlemenics könyvében materiális bűncselekmény, kizárólag a bekövetkezett eredmény alapján büntetendő. A többi vizsgált forrásban azonban az alapvető immateriális bűncselekmény, a sértülés vagy a halál viszont már minősített esetet képez, esetleg büntetékiszabási szempont.

Az elemzett források nem foglalkoznak az okozati összefüggés kérdésével, ezek az emberölésnél kifejtettekkkel lehetnek azonosak.⁸²

⁷⁴ CODEX 1807, 66. p., 1-2. §; HARDU 1971, 474. p., 1-2. §.
⁷⁵ OPINIO 1831, 352. p., 3. §.
⁷⁶ JAVASLAT 1843, 42-43. pp., 175-177. §; HEYBLER 1844, 50. p.; CRIMINALRICHTER 1848, 365. p.; MITTERRMAIER 1843a, 225-226. pp.; MITTERRMAIER 1843b, 11. p.
⁷⁷ KÖVY 1814b, 36-37. pp. (42).
⁷⁸ SZLEMENICS 1817, 123. p. (80); SZLEMENICS 1827b, 132. p. (70); SZLEMENICS 1833, 132. p. (70); SZLEMENICS 1836, 129. p. (72); SZLEMENICS 1847, 110. p. (74).
⁷⁹ FABRICZY 1819, 76-77. pp. (62).
⁸⁰ SZOKOLAY 1848, 339-340. pp.
⁸¹ KASSAY 1848, 30. p. (5).
⁸² BATO 2012, 139-142. pp.

IV.2. Szubjektív tényállási elemek

IV.2.1. Bünyesség

A párbadal az elkövetési magatartás jellegéből adódóan, valamint a szituációs elemek alapján nem követhető el gondatlanul, kizárólag egyes bünyesség képviselhető el, ezért az egységes tárgyalás látszik célszerűnek.

Az 1752-es patens kifejezetten szantszándékos büncselekménynek tekintti a párbajt, hiszen szándékos vérontást említi a definícióban. Az összes leírt elkövetési magatartás (kihívás, ingerlés, küzdelem) egynyes szándékot feltételez.⁸³

A Josephina is szándékos büncselekményként kezeli a bajvívást, a halálos fegyver használatát egyértelműen az ölési szándékra utal, a kommentár ezt támasztja alá azzal, hogy a küzdő felek célja a másik megölése.⁸⁴

Az 1795. évi tervezet párbaj-definíciója az ölési vagy testi sértés szándékot fogal- mi elemként szabályozza, az elkövetési magatartások (pl.: megegyezés, párbajra kiállítás) is egyértelműen egynyes szándékot feltételeznek. A tervezeten végigvonuló mechanikus bünyesség-felfogás, amely a szándékosságának és gondatlanságának is 3-3 fokozatát hata- rozza meg, itt is megfigyelhető, ennek következtében mind a hat bünyességi változathoz külön büntetési tétel tartozik.⁸⁵ Ez azonban itt teljesen téves, ugyanis nem az elkövetési magatartásokhoz és nem az eredményekhez kapcsolódik, úgy rendelti a gondatlan elkö- vetést büntetni a tervezet, hogy az alapeseti magatartások gondatlanul nem is valósítha- toak meg. A minősített eseteknél azonban elképzelhető, hogy az eredményre csak a gondatlansága terjed ki a feleknek, tehát egyes bünyességek is lehetnek ezek a változa- tok.

Az 1830. évi tervezet előre meghatározott feltételekre és a párbajnak a másik meg- ölésére vagy megsebesítésére irányulása szándékos elkövetést követel meg, de a kifeje- zés nem szerepel a szövegben.⁸⁶

Az 1843. évi javaslat párbadalra vonatkozó rendelkezéseinek leggyengébb és talán legfelférrhetőbb eleme a bünyesség. Gyilkosként rendeli büntetni az életben maradó vi- vót, ha a halálos kimenetben előre megegyeztek, tehát előre meggondoltságának tekintti a párbajt ilyen feltételekkel folytatását. Abban az esetben, ha ilyen megállapodás nem volt, akkor a vétkes vigyázatlanság vegyes bünyességi változatat tartalmazó 123. §-ra utal vissza a szöveg. Az lehet a magyarázat, hogy a jogalkotó feltételezi a párbaj szabályai- nak betartását, ebben az esetben pedig az elkövető szándéka nem terjedhet ki az öléstre. A párbajban orozva történő ölés azonban „orgyilkos”-sá teszi az elkövetőt, azonban ilyen tényállás nincs a javaslatban. Ez az elkövetési mód előre megfontoltságot köve- tel meg. A testi sértés esetén viszont egyértelműen a meggondolt változatokra utal visz- sza, ezzel előre feltételezi, hogy az adott vívó szándéka minden sérülés okozására kiter- jedt. A segédek elkövetési magatartásai is szándékosságot feltételeznek.⁸⁷

⁸³ OSZVALDIT 1864, 6-7. pp.; MOL C 11 PCP-23-1-129, 113-115. pp.
⁸⁴ JOSEPHINA 1788, 51. p., 105-106. §.; SONNLEITHNER 1787, 225. p. (106).
⁸⁵ CODEX 1807, 66. p., 1-2. §., 4. §.; HARDU 1971, 474. p., 1-2. §., 4. §.
⁸⁶ *Opinio* 1831, 352. p., 1-2. §.
⁸⁷ JAVASLAT 1843, 42. p., 175-176. §.

Kövy nem tesz említést a bűnösség kérdéséről, de mindkét szövegből – az elkövetési magatartás jellege alapján – csak a szándékos elkövetésre vonatkozó következtetés, jog-

Szleménics 1817-es könyvében kifejti, hogy a párba egyenes vagy közvetett szándékkal követhető el. Ez a koncepció a későbbi kötetekben már nem szerepel, itt csak a Szleménics 1817-es könyvével kapcsolatban a szándékos gyilkolásra vagy tagstértsre célzottságot hangsúlyozza.⁸⁹

Fabricszy párbaállítással kapcsolatos felfogása alapján tér el a kortársaitól. Az elhatározott gyilkosságot azzal az érveléssel zárja ki, hogy mindkét fél tudatában volt annak, hogy kellemtelen következményei lehetnek a párbanak, így saját maguknak köszönhetően kellene megakadályozni a bűnösség fokát így a sértett bejegyzésének elismerésével csökkenteni. Ennél azonban sokkal ellenmondásosabb az a megállapítása, hogy ha-

lajos vagy sérüléses eredmény esetén a sértőt – aki a kihívásra okot adott – szándékosként, a megsértettet pedig gondatlanként kell büntetni. Fordított esetben a kihívót szándékosként, a megsértettet pedig gondatlanként kell megítélni. Ez egy nagyon furcsa rendelkezés, a felelősségi alakkal operál, de ez nem illeszkedik sem az általános részben kifejtett, sem a gyilkosságnál bemutatott álláspontjához. A párbaállítást és a küzdé-

eredményre terjedhet ki a gondatlanság. Ebben az esetben pedig a culpa kifejezés a vé- egyes bűnösséget is magában foglalja. Az is elképzelhető, hogy itt valójában a szerző a bűntetés nagyságát akarja így kifejezni.⁹⁰

Szokolay két helyen is kifejti, hogy a gyilkosságnál és a „roszakaratu” sebestől azert büntetik enyhébben a párbaállítást, mert az elkövetők szándéka általában nem irra- nyul előre, ugyanis a duellum „jobbára a legszentebb indulatokból származik”.⁹¹

Kassay nem foglalkozik külön a bűnösség kérdésével, a gonoszság fokozatát – ha- sonlóan Szleménicshez – a bűntetés kiszabásánál kell figyelembe venni szerinte.⁹²

IV.2.2. Motivum és célzat

A Josephina kifejezetten kizárja bármiféle motivum értékelését.⁹³ Az 1830. évi ter- vezetet artikulus előtti indokolásában a megsértett becsületét említi a párbaállítást okként, ez azonban nem motivum, ugyanis a tényállásban nem szerepel.⁹⁴ Kövy a párbaállítást el- terjedtségének okként határozza meg azt, hogy a társadalom megveti a kihívás el nem fogadását.⁹⁵ Ez is kivül marad a tényállásról, így anyagi jogi szempontból nem értékel- hető. Fabricszy Samuel érvelése teljesen hasonló Kövy okokra vonatkozó megállapítása-

⁸⁸ Kövy 1814b, 34–37. pp. (42).

⁸⁹ Szleménics 1817, 123. p. (80); Szleménics 1827b, 132. p. (70); Szleménics 1833, 132. p. (70);

Szleménics 1836, 129. p. (72); Szleménics 1847, 109–110. pp. (74).

⁹⁰ Fabricszy 1819, 76–77. pp. (62).

⁹¹ Szokolay 1848, 337. p., 339–340. pp.

⁹² Kassay 1848, 30. p. (5).

⁹³ Josephina 1788, 51. p., 105. §.

⁹⁴ Opinio 1831, 352. p.

⁹⁵ Kövy 1814b, 34–36. pp. (42).

ihoz, azonban ez sem eleme a tényállásnak.⁹⁶ Szokolay a legszentebb indulatokkal kapcsolatos össze a párbajt, azonban motívumként ez sem értelmezhető.⁹⁷ Kassay szerint a fejezett, mindkét fél büntethető, így itt szükségképpeni többes közreműködésről van szó. Az önállóan szabályozott eredménytelen kihívás esetében viszont a kihívó önállóan

IV.3. Elkövetők

IV.3.1. Tettesek

Az 1752. évi párens szabályai szerint a párbajt megkezdésével a büncselekmény befejezett, mindkét fél büntethető, így itt szükségképpeni többes közreműködésről van szó. Az önállóan szabályozott eredménytelen kihívás esetében viszont a kihívó önállóan

A Josephinában alkalmazott szabályozási technika hasonló, a párbajt megkezdésével mindkét vívó tettes lesz, de a kihívó büntetési tétele magasabb a kihívótténál. A halálos eredménynel azonban gyilkosságnak minősíti a cselekményt a törvény, így annak önállóan tettese az életben maradt kihívó lesz. A német szövegváltozat szóhasználatára alapján tettes csak férfi lehet.¹⁰⁰

Az 1795. évi tervezet párbajt-definíciója is szükségképpeni többes közreműködést feltételez, a kiállással befejezett lesz a cselekmény. A minősített eseteknél a sértő vagy a halált okozó az önálló tettes, sui generis büntetendő viszont a kihívó, ha a párviadalra végül nem kerül sor.¹⁰¹

Az 1830. évi tervezetben is a kihívás és a párbajt megkezdése büntetendő, tehát itt is két tettes lesz, a kihívót súlyosabban rendeli büntetni. Sérülésses vagy halálos eredménynel önálló tetteség csak.¹⁰²

Az 1843. évi javaslat teljes mértékben szakít a korábbi kodifikációs termékekben lefektetett elvekkel, a párbajtira kihívást és a küzdelem megkezdését egyáltalán nem szankcionálja, kizárólagosan élet és testi épség elleni cselekménynek fogja fel. Ennek alapján csak a sérülés okozója lehet önálló tettes, sőt a segédekre vonatkozó szabályozás alapján a sérülést okozó segéd is önálló tettes lesz.¹⁰³

Kövy előadásában kihívó és kihívott szerepel ellkövetőként, amennyiben nem történt sérülés, akkor csak a kihívó büntetendő, halálos eredménynel a kihívott önálló tettese az emberölésnek.¹⁰⁴

Szlemenics összes könyvében leszögezi, hogy a párbajt két ember harca, tehát szük-

96 FABRICZY 1819, 76. p. (62).

97 SZOKOLAY 1848, 340. p.

98 KASSAY 1848, 30. p. (5).

99 OSZVALDT 1864, 7-8. pp.; MOL C 11 PCP-23-1-129, 114-115. pp.

100 JOSEPHINA 1788, 51-52. pp., 105-109. §; JOSEPHINA 1998, 244. p., 108. §; SONNLEITNER 1787, 228. p. (107).

101 CODEX 1807, 66. p., 1-2. §; HARDU 1971, 474. p., 1-2. §.

102 OPINIO 1831, 352-353. pp., 1. §, 3. §.

103 JAVASLAT 1843, 42. p., 175-176. §.

104 KÖVY 1814b, 34-37. pp. (42).

vizont már gyilkosságnak minősül. Az 1827. évi és az utolsó latin változatában a halálos eredmény esetén a rokon kapcsolatban levő rokongyilkossággért kell felelősségre vonni. A magyar változatokban már nem kifejezetten rokongyilkosságot, hanem a tettes és a passzív alany egymáshoz viszonyított helyzetét említi.¹⁰⁵

Fabrizy kötetben összekapcsolódik a becsületértő magatartás és az abból következő párbaj, így kétféle elnevezést használ: sértő (kihívott) és sértett (kihívó). Amennyiben kétségtelen, hogy a kihívott becsületértő magatartása megelőzte a párbajt, akkor a kihívottat kell büntetni ha nem jár sérüléssel a küzdelem. Ha sérülés vagy halálos eredmény következik be, akkor a kétségtelenül becsületértő kihívott szándékos, a kihívó (sértett) pedig gondatlan elkövetésért felel. Fordítva kell büntetni az elkövetőket, ha nem előzte meg a kihívott részéről becsületértés a párbajt. A szabályok megszegőjét pedig orgyilkosként kell felelősségre vonni attól függetlenül, hogy megsértette-e becsületében a másik felet vagy sem.¹⁰⁶

Szokolay felfogásában is szükségképpen többes közreműködéssel valósítható meg a cselekmény, nem tesz különbséget a vívó felek között.¹⁰⁷

Kassay is két személy küzdelmének tekinti a párbajt, így szükségképpen két tettesről kell számolni. Szlemenicshez hasonlóan jelentőséget tulajdonít a közöttük levő viszony-¹⁰⁸nak.

A tettesek vonatkozásában a vizsgált források négy kategóriába sorolhatóak. A párbaj önmagában nem büntető és nem is definiáló 1843. évi tervezetben az eredményekhez igazodva csakis önálló tetteség képzélhető el. Ahol megjelenik a definíció, vagy az adott forrás nem csak élet elleni cselekményként fogja fel a párviadalt, ott három megoldással találkozhatunk. Szokolay és Kassay nem tesz különbséget a két fél között, az 1752. évi pátenis, a Josephina, az 1795. évi és 1830. évi tervezet mindkét párbajozót bünteti, azonban a kihívottat súlyosabban. Fabrizy és Kövy viszont súlyosabb eredmény nélküli párviadalnal a kihívót (sértőt) rendeli csak büntetni.

IV.3.2. Részletek

Az 1752-es pátenis külön megemlíti a segédek, valamint a lehetséges fizikai és pszichikai bűnségeket, akik tanáccsal vagy támogatással elősegítették a párbajt.¹⁰⁹

A Josephina a „részes-társak” kategóriáján belül két nagy csoportot különböztet meg, a szekundánsokat, valamint a bajra való kiállást vagy a kihívás elfogadását előmozdítókat, ilyenek tekintve azokat is, akik megvetéssel fenyegettek a kiállni nem akaró felet.¹¹⁰ A segédek bűnségét magatartást fejtenek ki, az előmozdítókat akár felbujtónak is tekinthetők. A megvetéssel fenyegetés pedig egy speciális – a források alapján – tipikus rabtörő magatartást jelent.

¹⁰⁵ SZLEMENICS 1817, 122–123. pp. (80); SZLEMENICS 1827b, 132. p. (70); SZLEMENICS 1833, 132. p. (70); SZLEMENICS 1836, 128–129. pp. (72); SZLEMENICS 1847, 109–110. pp. (74).
¹⁰⁶ FABRICZY 1819, 76–77. pp. (62).
¹⁰⁷ SZOKOLAY 1848, 339. p.
¹⁰⁸ KASSAY 1848, 30. p. (5).
¹⁰⁹ OSZVALDT 1864, 7; MOL C II PCP-23-1-129, 114. p.
¹¹⁰ JOSEPHINA 1788, 53, 110–111. pp. §; SONNLEITHNER 1787, 236. p. (111).

Az 1795. évi tervezet megoldása a részeselek vonatkozásában követi II. József törvénykönyvét, a segédkeket, a kihívásban vagy annak elfogadásában közreműködőket, valamint a megvetéssel párbajra ösztönzőket rendeli büntetni.¹¹¹

Az 1830. évi tervezet csak a büntetési tétel meghatározásánál emeli kikülön a szekundánsokat, előtte valamelyik párbajozónak segítségét nyújtóként jelöli a lehetséges bűnsegédkeket. Külön felbujtói magatartást nem tartalmaz a szöveg, elhagyják a korábbi tervezetben kiemelt rábírási formát.¹¹²

A párbajsegédkek kapcsán az 1843. évi tervezet igen sajátos rendelkezéseket tartalmaz, két esetben büntetendő a magatartásuk. Amennyiben ők maguk valakit orozva megsebesítettek, akkor tettesként felelnék testi sértésért. Ezen kívül akkor szankcionálható a magatartásuk, ha a feleket a parviadal kezdesére ingerelték és ebből sérülés vagy halalos eredmény származott.¹¹³ Utóbbi cselekmény felbujtási magatartás, tehát úgy tűnik, hogy a szekundánsok szokásos tevékenységét, amely bűnsegédi magatartást fog át, nem rendeli büntetni a jogalkotó.

Szokolay szerint, ha már sor kerül a párbajra, akkor a segédkek közreműködése inkább hasznosnak tekinthető, mert óvna a szabályok megsértésétől. A württembergi és a szász kódex nyomán csak akkor büntetné a párbajsegédkeket, ha ösztönzést nyújtottak a párbajra, ha megpróbáltak békíteni, akkor inkább fel kell menteni őket.¹¹⁴

Kövy, Szlemencs, Fabriczy és Kassay nem tesz említést a segédkekről és nem is tesz utalást részesei magatartásukra.

V. A párbaj szabályozási változatai a hazai büntetőjogban

Az elemzés eredményeképpen megállapíthatjuk, hogy a hazai büntetőjogi felfogásban a 18. század közepétől – két kivételtől (Gochez, Vuchetich) eltekintve – a parviadal büntetendő cselekményként jelen van. Az utalás rövidegsége miatt Huszty, Bodó és Henfner szövege nem illeszthető be egy rendszerbe, így vizsgált forrásokban négyféle szabályozási modell mutatható ki:

1. A parviadal átmeneti büncselekmény az élet elleni és a testi épségséget sértő büncselekmények között, a párbajra mint szituációs elemre tekintettel különíti el a jogalkotó, azonban visszautal az ölési cselekményekre és a testi sértésre. A felek előzetes meggyezésre és a szabályoktól való eltérés alapján határozza meg a bűnösségi alakkazatokat. Ebben a koncepcióban a párbaj önmagában nem büntetendő, így a cselekmény kizárólag önálló tettes valósíthatja meg. Az 1843. évi javaslat ezt a kevéssé indokolható és a kódex egészébe nehezen illeszkedő megoldást választja.

2. A párbaj álliam elleni büncselekmény, azonban az eredmények miatt az élet és testi épség elleni büncselekményekkel mutat kapcsolatot. A küzdelem is büntetendő, szük-

¹¹¹ CODEX 1807, 66. p., 1–3. §; HARDU 1971, 474. p., 1–3. §.
¹¹² OPINIO 1831, 352–353. pp., 2–3. §.
¹¹³ JAVASLAT 1843, 42. p., 176. §.
¹¹⁴ SZOKOLAY 1848, 340. p.

ségképpeni többes tettességgel valószínű meg az alapeset, a minősített esetek a vélel-
mezt csekélyebb bűnösség miatt kisebb büntést vonnak maguk után, mint az ember-
ölésnél vagy a testi sértésnél. Ez a külön szabályozás racionális indokát figyelembe ve-
vő felfogás Szokolay kötetére jellemző.

3. A pártiadal összekapcsolódik a kiváltó becsületesérettel, ennek megfelelően az
élet és testi épség, a jogszolgáltatás rendje és a becsület egyösszerre képezi ennek a bűn-
cselekmény-komplexumnak a jogi tárgyát. A kihívás „jogosságához” igazodik, hogy
melyik felet miért és hogyan lehet büntetni, sőt itt egy sajátos bűnösség-felfogás is fel-
merül. Fabriczy Samuel ezzel a koncepcióval próbálja a jogalkotás hiányosságait kipo-
tolni.

4. A párba két – forrásonként eltérő hangsúllyal jelen lévő – jogi tárggyal rendelke-
ző bűncselekmény, így az emberi élet és testi épség mellett az állam szabályos működé-
sét, az igazságszolgáltatás rendjét is védelem alá helyezi. Ebből következik, hogy a pár-
viadalra kiállás is büntendő, így immateriális az alapese. Szükségképpeni többes
közreműködéssel valószínű meg, a források a kihívót minden esetben és súlyosabban
rendelik büntetni. A sértő eredménnyel járó minősített esetek részben az élet és testi ép-
ség elleni bűncselekményekhez igazodnak, de a büntetések a sértett beleegyezése miatt
általában enyhébbek. Ezt a koncepciót követi etarista alapállásból az 1752. évi pátenis, a
Josephina, az 1795. évi és az 1830. évi tervezet, inkább az individuális jogi tárgy vé-
delmére koncentrált vizsont Szlemenics, Kövy és Kassay.

A fenti csoportosítás alapján megállapíthatjuk, hogy a pártiadal az élet és testi épség
elleni bűncselekmények között rendszeridegen, ugyanis nemcsak a védett jogi tárgya tér
el, hanem a tényállás felépítése, helyenként a bűnösségi koncepció és az elkövetőkre
vonatkozó szabályok is különböznek. A vizsgált források arra utalnak, hogy a hazai
bűntetőjogi felfogás az állam jogszolgáltatási monopóliumának védelmére hivatott
tényállásnak tekinti a 19. század közepéig a párbajt.

SZEGED
2013
Balogh Elemér és Homoki-Nagy Mária
gondozásában

DR. BLAZOVICH LÁSZLÓ
EGYETEMI TANÁR
70. SZÜLETFÉSNAPJÁRA

ÜNNEPI KÖTET

Tomus LXXV.

ACTA JURIDICA ET POLITICA

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS